

**КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ПІДГОТОВКА ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН
У ХАРКІВСЬКІЙ ДЕРЖАВНІЙ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

**CULTURAL AND ART EDUCATION OF FOREIGN CITIZENS
AT THE KHARKIV STATE ACADEMY OF CULTURE:
CURRENT STATE AND PERSPECTIVES**

Аналізуються концептуальні методичні, організаційні та виховні аспекти культурно-мистецької підготовки іноземних громадян у Харківській державній академії культури.

Ключові слова: культурно-мистецька підготовка, іноземні громадяни, соціокультурна адаптація.

Анализируются концептуальные методические организационные и воспитательные аспекты культурно-искусствоведческой подготовки иностранных граждан в Харьковской государственной академии культуры.

Ключевые слова: культурно-искусствоведческая подготовка, иностранные граждане, социокультурная адаптация.

The Article is dedicated to the analysis of conceptual methodical, organizational and educational aspects of cultural-artistic training of foreign citizens in Kharkiv State Academy of Culture.

Key words: cultural and art education, foreign citizens, social cultural adaptation.

Глобалізація сучасного світу зумовила формування міжнародного ринку освітніх послуг, на якому дедалі помітнішу роль відіграє Україна. Як зазначає В. М. Шейко, «глобалізація значно впливає на систему освіти. Наприклад, на рівні університету, і особливо, у сфері досліджень і технології, потік іноземних студентів протягом останніх тридцяти років зростає. Цей потік оцінюється більше ніж у мільйон осіб» [5, с. 289].

Контингент іноземних студентів, котрі навчаються у вищих навчальних закладах України, щорічно збільшується, розширюється також і географія країн, з яких прибувають на навчання до України іноземні громадяни. Так, у 2012/2013 навчальному році у вищих навчальних закладах України здобувають освіту більше 61 тисячі іноземних громадян зі 130 країн світу.

На думку В. М. Шейка, «...важливою ознакою розвитку освіти є її глобальність. Ця риса відбиває наявність інтеграційних процесів у сучасному світі, інтенсивних взаємодій між державами в різних сферах громадського життя. Освіта з категорії національних пріоритетів високорозвинених країн переходить у категорію світових пріоритетів» [5, с. 242].

Характерною тенденцією останніх років є також збільшення кількості іноземців, що здобувають освіту за напрямами галузей знань «культура» та «мистецтво».

Мета статті — проаналізувати сучасний стан культурно-мистецької підготовки іноземних громадян у Харківській державній академії культури й окреслити перспективні напрями вдосконалення цієї ланки освітнього процесу.

Проблеми підготовки іноземних громадян стали предметом дослідження багатьох науковців, серед яких В.О. Белов, В.І. Груцяк, Н.І. Ушакова, А.Б. Чистякова та ін. [1; 2; 3; 4].

В історії розвитку підготовки іноземних громадян сучасні дослідники виділяють два періоди: радянський (до 1991 року) та пострадянський (з 1991 року до наших днів). А в межах кожного періоду виокремлюють декілька етапів, які пов'язані зі змінами, що відбувалися в системі організації підготовки іноземних студентів.

Навчання іноземних громадян у Харківській державній академії культури (у ті роки — інституті) розпочалося 1971 р., тобто на етапі розвитку підготовки іноземних громадян, який охоплює 1970-1980 рр. Цей етап характеризується в науковій літературі як час стабільного розвитку системи навчання іноземних громадян, коли відбувалося розширення мережі навчальних закладів, що здійснюють підготовку іноземців, удосконалювалися система їх підготовки, методи та форми роботи з іноземними студентами. За період з 1971 р. по 2013 р. в ХДАК здобули вищу освіту понад 500 іноземних громадян — вихідців з усіх регіонів світу, представники 65 країн.

У 1971/1972 навчальному році в Харківському державному інституті культури розпочали своє навчання перші шість іноземних студентів, які були громадянами Демократичної Республіки В'єтнам. Наступного навчального року контингент іноземних студентів уже складав 17 осіб, 16 із них були представниками Демократичної Республіки В'єтнам та одна студентка з Монгольської Народної Республіки. Щороку контингент іноземних студентів Харківського державного інституту культури продовжував збільшуватися. Розширювалася й географія країн, з яких прибували іноземні громадяни — студенти бібліотечного факультету та факультету

культурно-просвітницької роботи.

У перші роки навчання іноземних громадян у ХДАК не було окремого структурного підрозділу, який би відповідав за їхню підготовку, проте здійснювалася активна організаційна й виховна робота з іноземними студентами. Першим відповідальним за роботу з іноземними студентами було призначено старшого викладача Нікітіну Валентину Пахомівну, яка організовувала навчальний процес іноземних студентів, їх реєстрацію та матеріальне забезпечення. Оскільки більшість іноземців були студентами бібліотечного факультету, з 1975/1976 навчального року роботу з іноземними студентами очолила заступник декана цього факультету Гімальдінова Зоя Валентинівна.

Набутий досвід роботи з іноземними студентами, збільшення їхнього контингенту викликали необхідність створення відповідного структурного підрозділу — деканату по роботі з іноземними учнями, що був створений 1990 р. під час перебудови всього навчального процесу в академії (у той час — інституті), а потім факультету по роботі з іноземними студентами. Перший декан — доцент Шматова Світлана Євгенівна — доклала чимало зусиль для становлення цього напрямку, удосконалення навчального процесу.

2010 р. відповідно до вимог сучасного навчального процесу та чинного законодавства факультет по роботі з іноземними студентами було реорганізовано в центр міжнародної освіти і співробітництва, до складу якого ввійшли відділ міжнародних зв'язків і підготовче відділення для іноземних громадян.

Сьогодні саме центр міжнародної освіти і співробітництва є тим структурним підрозділом, який у ХДАК відповідає за навчання іноземних громадян. Метою і головними завданнями діяльності Центру є забезпечення підготовки іноземних громадян до вступу у вищі навчальні заклади України завдяки вивченню ними української (російської) мови, а також інших навчальних дисциплін у залежності від напрямів подальшого навчання, організація мовної підготовки іноземних студентів акредитованих напрямів (спеціальностей) протягом усього періоду навчання в академії відповідно до чинних навчальних планів та програм; організація, координація і проведення виховної роботи з іноземними громадянами, ознайомлення їх із реаліями українського способу життя, з положеннями щодо навчання іноземних громадян в Україні, з правилами проживання та перебування на території України, а також внутрішнього розпорядку академії; забезпечення проведення належного оформлення документів іноземних громадян, що прибули на навчання до ХДАК, у Головному

управлінні державної міграційної служби України в Харківській області; налагодження, координація та поширення міжнародних зв'язків академії.

Підготовче відділення для іноземних громадян було відкрито в 1997 р. у зв'язку із збільшенням контингенту іноземних громадян, які виявляли бажання навчатися за культурно-мистецькими напрямами і спеціальностями.

Підготовче відділення ХДАК здійснює мовну підготовку іноземних громадян за гуманітарним та економічним напрямами. Особлива увага приділяється підготовці тих слухачів, які продовжать навчатися за напрямами галузей «культура» та «мистецтво». Для цієї категорії іноземних слухачів підготовчого відділення були розроблені спецкурси з фахових дисциплін відповідних напрямів підготовки: «Сольфеджіо», «Основи хореографії», «Основи кіно-, телемистецтва», «Основи бібліотекознавства та документознавства», «Культура України».

Згідно з обраним напрямом слухачі підготовчого відділення об'єднуються в навчальні групи. У кожній групі призначають куратора, який є водночас і викладачем мови в цій групі. Після чотирьох тижнів вивчення мови до розкладу занять вводять також спеціальні дисципліни (українська та зарубіжна література, історія України, математика, основи економічної та соціальної географії, країнознавство тощо) згідно з навчальним планом підготовки за певним напрямом, а спецкурси культурно-мистецького спрямування вводять із другого семестру, коли іноземні громадяни вже опанували необхідний лексичний і граматичний мінімум української чи російської мови. Таким чином, особливість навчання іноземних громадян на підготовчому відділенні в ХДАК зумовлена культурно-мистецьким спрямуванням їх подальшої професійної підготовки. За роки існування, тобто з 1997 по 2013 рр., на підготовчому відділенні для іноземних громадян Харківської державної академії культури навчалося 373 іноземці з 20 країн світу.

Протягом багатьох років у ХДАК успішно здійснюється підготовка іноземних громадян в аспірантурі. Захистили кандидатські дисертації такі іноземні аспіранти ХДАК: 2001р. — громадянин Йорданії Тавалбех Алі Халід Алі за спеціальністю «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство», 2002 р. — громадяни Йорданії Аль Тавалбех Серхан Ахмед за спеціальністю «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» та Хасан М.Х.Бані Мустафа за спеціальністю «Музеєзнавство; зберігання художніх цінностей та пам'яток архітектури»; 2003 р. — громадянин КНР Чен Шзещзін

за спеціальністю «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство», 2008 р. — громадянка КНР Чжао Лін за спеціальністю «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство (соціальні комунікації)», 2009 р. — громадянин Канади Віктор Мішалов за спеціальністю «Теорія та історія культури». У 2012/2013 навчальному році в аспірантурі ХДАК навчаються троє іноземних громадян: громадянка КНР Лю Лянь за спеціальністю «Музичне мистецтво», громадяни Сирії Обейд Рамі за спеціальністю «Театральне мистецтво» і Туркаві Мухаммад за спеціальністю «Теорія та історія культури». Щороку декілька іноземних громадян виявляють бажання навчатися в аспірантурі ХДАК за спеціальностями культурно-мистецького спрямування.

Особливої уваги потребують питання адаптації іноземних громадян до реалій нового для них освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу культурно-мистецького спрямування, яким і є Харківська державна академія культури. Для вирішення цієї проблеми необхідне комплексне і цілеспрямоване використання різних видів навчальної діяльності із застосуванням системного підходу до її організації та пошук нових технологій як у навчанні і вихованні, так і в організації самостійної роботи студентів, забезпеченні умов їх проживання та перебування на території України.

Відомо, що іноземці мають багато проблем в організації навчального процесу, що зумовлює необхідність створення комплексу навчально-методичного забезпечення підготовки іноземних студентів. До цього комплексу мають входити конспекти лекцій, підготовлені саме для іноземних студентів з урахуванням їхніх соціокультурних, етнопсихологічних особливостей та рівня мовленнєвої підготовки. Крім конспектів лекцій, до навчально-методичного комплексу варто долучати також розроблені для іноземних студентів навчально-методичні матеріали, які міститимуть плани семінарських занять, завдання для практичних занять, списки рекомендованої літератури російською, англійською мовами, а також, якщо це можливо, рідною мовою студентів.

Разом з українськими студентами іноземці проходять різні види практики, що викликає в них певні труднощі. Для успішної реалізації цього виду навчальної роботи необхідно розробити програми практик та методичні матеріали щодо їх організації, адаптовані для іноземних студентів.

Специфікою підготовки студентів мистецьких спеціальностей є наявність індивідуальних занять зі спеціальності, наприклад, занять зі спецінструмента, вокалу, режисури, майстерності актора, опера-

торської майстерності тощо. Ці заняття також потребують спеціальної організації: підготовки адаптованого навчально-методичного забезпечення, добору репертуару, зважаючи на національні культурні та релігійні особливості іноземних студентів.

Важливим чинником сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців є наукова робота, до якої студенти долучаються ще з перших курсів навчання. Наукова робота іноземних студентів пов'язана із підготовкою рефератів, курсових і дипломних бакалаврських та магістерських робіт, участю в наукових конференціях, круглих столах, дискусіях. Для активізації залучення іноземних студентів до наукової роботи необхідно розробити навчально-методичні матеріали, що містили б теми рефератів, курсових і дипломних робіт з урахуванням їхньої національної специфіки, професійних інтересів, можливостей подальшої професійної реалізації в країні, з якої прибули іноземні студенти. Як свідчить досвід, іноземні студенти, котрі сьогодні здобувають освіту в академії, щороку беруть активну участь у багатьох наукових конференціях: у конференції молодих науковців ХДАК, у конференціях, що проходять у вищих навчальних закладах Харкова. Участь у цих конференціях беруть і слухачі підготовчого відділення, що суттєво сприяє їхній академічній і соціокультурній адаптації. Іноземці із зацікавленістю готують тези і тексти доповідей, ілюстративні матеріали до них, доповідають на конференціях. Наукові доповіді пов'язані, зазвичай, із проблемами, актуальними для тих країн, з яких прибули іноземці на навчання. Важливо скоординувати зусилля викладачів російської мови як іноземної і викладачів фахових дисциплін для успішної підготовки іноземних студентів до участі в наукових конференціях, для продуктивної організації їхньої наукової і творчо-виконавської діяльності.

Виконуючи дипломні і курсові проекти, іноземні студенти мистецьких напрямів і спеціальностей стають членами інтернаціональних творчих груп, до складу яких вони входять разом з українськими студентами. Так, наприклад, для підготовки курсових і дипломних робіт студентів факультетів кіно-, телемистецтва, театрального мистецтва, хореографічного мистецтва створюються саме такі спільні творчі колективи. Існування таких колективів позитивно впливає як на іноземних, так і на українських студентів. Методично вірно налагоджена співпраця українських та іноземних студентів для вирішення спільних професійних завдань сприяє підвищенню ефективності підготовки фахівців для сфери культури і мистецтва в ХДАК, допомагає на основі полікультурного мислення вирішувати проблеми, які виходять за межі національних інтересів.

Потребує ретельного осмислення й особливої організації також самостійна робота іноземних студентів, до якої вони не завжди належним чином підготовлені. Існує необхідність розробити для іноземних громадян матеріали для самостійної роботи, проводити індивідуальні консультації з урахуванням їхніх національних і психологічних особливостей.

Важливою складовою продуктивного навчання іноземних студентів в умовах кредитно-модульної системи є організація контролю успішності і, відповідно, методичне забезпечення цього процесу: необхідно підготувати варіанти тестів, комплексних контрольних робіт, екзаменаційні матеріали російською мовою, щоб іноземні студенти без перешкод підготувалися до поточного й підсумкового контролю.

З урахуванням вимог сьогодення для якісного забезпечення навчального процесу іноземних студентів необхідно розробляти електронні навчально-методичні матеріали, а також матеріали, які б допомогли організувати дистанційне навчання. У ХДАК ведеться робота щодо підготовки комплексу електронних навчально-методичних матеріалів із російської та української мов як іноземних, з української культури. Активну участь у цій роботі беруть викладачі та студенти кафедри телебачення факультету кіно-, телемистецтва. Так, 2006 р. було організовано творчу групу, до якої увійшли викладачі російської та української мов ХДАК, кафедри телебачення, студенти (у тому числі й іноземні) напряму «кіно-, телемистецтво». До роботи творчої групи були також залучені викладачі кафедр мовної підготовки провідних вищих навчальних закладів Харкова. Виникла міжвузівська творча група, що працює над створенням відеоматеріалів, які є складовою мультимедійного комплексу із вивчення російської й української мов та української культури іноземними студентами. На сьогодні зусиллями згаданої творчої групи підготовлені навчальні відеофільми: для слухачів підготовчого відділення — «Дивимось і вивчаємо (російська мова у відеоситуаціях)» (дві частини), «Українська мова: перші кроки», «Експерсія Харковом», для студентів базових факультетів — «Українська народна архітектура», «Симфонічний оркестр — таємниця гармонії», «Україна — Китай: діалог культур». Підготовлено й апробовано в навчальному процесі посібники по роботі із зазначеними відеофільмами, у яких запропонована певна система роботи із відеоматеріалами під час вивчення російської та української мов іноземними студентами. Про результати цієї роботи викладачі неодноразово доповідали на міжнародних наукових конференціях, що відбувалися в Харкові, Львові,

Белгороді (Російська Федерація), Астані (Республіка Казахстан). Триває робота щодо створення мультимедійного посібника для вивчення навчальної дисципліни «Українська культура», до якого ввійдуть не лише відеофільми, а й інтерактивні навчальні матеріали: тексти, ілюстрації, пісні, різноманітні завдання і вправи. Планується робота над створенням відеофільмів, присвячених українській народній хореографії, пісенній культурі Слобожанщини, оркестру народних інструментів, українській традиційній кухні; розробляється цикл відеофільмів «Україна очима іноземців»: «Експерсії Львовом, Одесою, Полтавою, Черніговом», «Відпочинок у Криму та Карпатах», «Мальовничі куточки Харківщини», «Українські народні промисли», «Український народний одяг». Усі відеофільми планується знімати під керівництвом викладачів кафедри телебачення ХДАК за активною участю іноземних студентів, викладачів російської та української мов, викладачів історії України та української культури, працівників центру міжнародної освіти і співробітництва ХДАК.

Важливою складовою підготовки іноземних студентів є виховна робота. Плануючи виховну роботу з іноземними студентами у вищому навчальному закладі, варто пам'ятати, що іноземний студент є носієм певних соціокультурних традицій. Для успішного входження в освітньо-культурне середовище вищого навчального закладу необхідна програма соціокультурної адаптації іноземних студентів з урахуванням особливостей культурно-мистецького навчального закладу та контингенту іноземних студентів, представлених у ньому. Ця програма має містити напрями роботи щодо академічної, психологічної та соціокультурної адаптації іноземців. Набутий Харківською державною академією культури досвід дозволяє взяти активну участь у розробці такої програми, до реалізації якої варто активно залучати українських студентів. Способами міжкультурної взаємодії є спільні спортивні заходи, свята, вечори дружби, екскурсії тощо. Важливим аспектом цієї роботи стало ознайомлення іноземних студентів із традиціями, звичаями українців і, у свою чергу, ознайомлення українських студентів із культурними особливостями тієї нації, яку представляють іноземці.

Співробітники центру та викладачі кафедри соціальної педагогіки ХДАК під керівництвом проректора із науково-педагогічної та виховної роботи, доктора педагогічних наук, професора А.О. Рижанової проводять активну роботу щодо формування та впровадження в освітній процес програми соціокультурної адаптації та соціалізації іноземних студентів. До цієї роботи залуча-

ються українські студенти напрямів підготовки «Соціальна педагогіка», «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», «Культурологія», «Менеджмент». Так, протягом 2012/2013 навчального року в межах реалізації зазначеної програми були проведені заходи: «Україна — Китай: діалог на кухні», заняття-гра «Давайте познайомимось», «Українська і турецька кухні: спільне та відмінне», тематичний захід до Дня Святого Миколая, вечір «Новий рік крокує планетою», «Масляниця», заняття-гра «Діалог культур» тощо. У цих заходах активну участь брали українські студенти: розробляли сценарії, проводили підготовчу роботу, організовували конкурси. У процесі активного творчого спілкування українські й іноземні студенти вдосконалювали навички міжнаціонального спілкування, краще пізнавали один одного, вчилися толерантності, крім того, змогли реалізувати здобуті теоретичні знання в практичній діяльності. Іноземні студенти і слухачі підготовчого відділення активно долучаються до всіх виховних і культурно-мистецьких заходів, які проводяться в академії. Це сприяє їх успішній адаптації та соціалізації, поглибленню професійної підготовки.

Процесу інтеграції з українською молоддю та українським культурним середовищем сприяють заходи, які відбуваються на рівні міста: фестивалі, дні культури, вечори дружби, концерти, змагання. Так, іноземні студенти ХДАК мистецьких факультетів щороку беруть участь у фестивалі іноземних студентів, який проводиться у Харкові, а також у різноманітних заходах, організованих для іноземних студентів та за їх участю.

Іноземні студенти є активними учасниками щорічної спартакіади ХДАК, під час проведення якої із захопленням змагаються та вболівають за своїх земляків і однокурсників.

Методична, виховна, організаційна робота в Харківській державній академії культури щодо підготовки іноземних громадян спрямована на вдосконалення її змістової складової та досягнення кінцевої мети — підготовки фахівців культурно-мистецького спрямування, конкурентоспроможних на міжнародній арені, здатних взаємодіяти з представниками різноманітного культурного соціуму, брати участь у спільній інтелектуальній та культурній діяльності з представниками інших культур. Подальша робота в цьому напрямі потребує від професорсько-викладацького складу та співробітників академії вирішення таких завдань: збільшення контингенту іноземних студентів, створення комплексного навчально-методичного забезпечення підготовки іноземних громадян, розробка мультимедійних навчальних посібників, упровадження дистанційної освіти,

створення умов для переходу на навчання англійською мовою за окремими напрямами, подальша реалізація програми соціокультурної адаптації та соціалізації іноземних громадян в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Белов В. А. Подготовка кадров для зарубежных стран в советских вузах / В. А. Белов. — М. : ЭКОН, 2008. — 183 с.
2. Груцяк В. И. Развитие системы довузовского образования иностранных граждан в Украине / В. И. Груцяк. — Х. : ХНУ им В.Н. Каразина, 2011. — 91 с.
3. Ушакова Н. И. Учебник по языку обучения для иностранных студентов в русле современной образовательной парадигмы (Теория и практика создания учебника по языку обучения для иностранных студентов вузов Украины) / Н. И. Ушакова. — Х. : ХНУ им В. Н. Каразина, 2009. — 263 с.
4. Чистякова А. Б. Организация обучения языку иностранных учащихся в вузе / А. Б. Чистякова. — Х. : Константа, 2005. — 127 с.
5. Шейко В. М. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина ХІХ — початок ХХІ ст.) / В. М. Шейко, Ю. П. Богущький. — К. : Генеза, 2005. — 592 с.